

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Xolmatova Gulshod Mustaqulovna¹

Ashirmatova Sayyora Mengaliyevna²

¹ Surxondaryo v. Bandixon t. 34-maktab o'qituvchisi, +997733788

² Surxondaryo v. Sho'rchi t.14-maktab o'qituvchisi, +998906442977

KOMPETENSIYANING SHAKLLANISHIDA YOZMA SAVODXONLIKNI OSHIRISH

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarning shakllantirishda yozma savodxonlikni oshirishdagi o'rni, yozma savodxonlikni oshirishning shakl, metod va vositalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, savodxonlik, kompetensiya, kompetentlik, o'qituvchi, o'quvchi, dars, ta'lim samaradorligi, malaka talabi, ta'lim samaradorligi.

Аннотация. В статье раскрывается роль письменной грамотности в формировании общих и предметных компетенций у учащихся, формы, методы и средства повышения письменной грамотности.

Ключевые слова: Ключевые слова: образование, воспитание, грамотность, компетенция, компетентность, учитель, ученик, урок, эффективность образования, квалификационные требования, эффективность обучения.

Annotation. This article discusses the pedagogical, psychological features of the preparation of future preschool education specialists for innovative professional activities. It also sets out the issues of pedagogical practice, advanced experiences, cooperation with parents in the preparation of future preschool education specialists for innovative professional activities.

Key words: preschool education, preschool education specialist, innovative professional activity, pedagogical practice, competence, creative approach, pedagogical situations, scientific worldview.

Kirish. “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmonda “Maktabgacha ta’lim muassasalari tarmog‘ini kengaytirish va ushbu muassasalarda bolalarning har tomonlama intellektual, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shartsharoitlarni tubdan yaxshilash, bolalarning maktabgacha ta’lim bilan qamrab olinishini jiddiy oshirish va foydalanish imkoniyatlarini ta’minlash, pedagog va mutaxassislarning malaka darajasini yuksaltirish” kabi yo‘nalishlar belgilanib, bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha alohida dastur ishlab chiqish, ushbu tizimni boshqarish infrastrukturasini takomillashtirish vazifasi qo‘yilib, ilmiy-metodik ta’minotni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Respublikamiz hukumati maktabgacha ta’lim oldiga qo‘yayotgan vazifalarning aksariyati pedagog-tarbiyachilarning kasbiy mahorati va boshqaruvchilik salohiyatiga bog‘liq. Maktabgacha ta’lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan maqsadlarga erishish, tarbiyalanuvchilarning xilma-xil faoliyatini uyushtirish, ularni bilimli, odobli, e’tiqodli, mehnatsevar, barkamol inson qilib o‘stirish pedagog-tarbiyachi zimmasiga yuklatiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Shu sababdan maktabgacha ta'lim sohasidagi islohotlarning bevosita davomi sifatida O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay'at yig'ilishi qarori bilan maktabgacha ta'lim muassasalari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi tasdiqlangan. Maktabgacha ta'lim muassasasining mazkur davlat o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjat bo'lib, unda maktabgacha ta'lim muassasasining maqsad va vazifalari, o'quv-tarbiyaviy faoliyatning asosiy g'oyalari ifodalangan, shuningdek, bolaning ta'limning keyingi bosqichiga o'tishidagi asosiy kompetensiyalari belgilangan. Bu o'z navbatida maktabgacha ta'lim tizimida pedagogik jarayonlarni innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi zarurligini talab etadi. Bo'lajak pedagog-tarbiyachilarni kasbiy-ma'naviy jihatdan tayyorlash uchun ta'lim jarayonida ma'ruzalar, amaliy hamda laboratoriya mashg'ulotlari mazmunini yangi yondashuvlar asosida boyitish, shuningdek, pedagogik amaliyot, ma'naviyat kunlari va soatlarini takomillashgan dasturlar yordamida tashkil etishni taqozo qiladi. Maktabgacha ta'lim samaradorligini ta'minlashda pedagog-tarbiyachidan chuqur pedagogik psixologik tayyorgarlik, har bir tarbiyalanuvchining o'ziga xos jihatlari haqida aniq ma'lumotga ega bo'lishi hamda shaxsiy reja tuzishda quyidagi talablarga qat'iy rioya qilishi talab etiladi:

- vujudga keladigan pedagogik muammolarni bashorat qila olishi; buning uchun bo'lajak pedagog-tarbiyachi pedagogik jarayonda vujudga keladigan muammolarni oldindan ko'ra bilish va uni bartaraf etish layoqatiga ega bo'lishi lozim.
- vujudga keladigan muammolarni bartaraf etish metodlarini o'zlashtirishi;
- vujudga kelgan muammolarni bartaraf etishning eng qulay usullarini tanlay va qo'llay olishi;
- tarbiyalanuvchilarga pedagogik ta'sir ko'rsatish, ularni qo'llabquvvatlash mahoratiga ega bo'lishi;

- har bir tarbiyalanuvchiga individual yondasha olishi;
- tarbiyalanuvchilar bilan ommaviy tadbirlarni tashkil eta olish ko‘nikmasini egallashi;
- tarbiyalanuvchilarni kitobxonlik, kitobsevarlikka unday olishi kabilar.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).

Bo‘lajak pedagog-tarbiyachi kasbiy mahorati bolalarni maktab ta’limiga samarali tayyorlash imkonini beradi. Pedagog-tarbiyachilarning faoliyatini pedagogik, psixologik, tashkiliy-metodik jihatdan o‘rganish natijalari tarbiyalanuvchilarning o‘quv faoliyati samaradorligini oshirishda pedagog-tarbiyachining shaxsiy sifatlari va uning kasbiy tayyorgarligi katta ahamiyat kasb etadi. Shunga ko‘ra, pedagog-tarbiyachining kasbiy mahoratga ega bo‘lishi, bilimdonligi va kreativligi tarbiyalanuvchilarda ongli faollik hamda mustaqillikni tarkib toptirishning asosiy omili hisoblanadi. Pedagogik amaliyot davrida bo‘lajak pedagog-tarbiyachining maktabgacha ta’lim muassasasida amalga oshiradigan ishlari ularda kasbiy mahoratni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik amaliyot davrida bo‘lajak pedagog-tarbiyachilarda o‘z kasbiga moyillik, pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish, o‘zi egallagan zamonaviy bilimlarni amaliy tajribasida qo‘llash, rahbarlik ko‘nikmalarini egallash, tarbiyalanuvchi shaxsini pedagogik-psixologik jihatdan o‘rganish, tahlil qilish, madaniy ommaviy tadbirlarni tashkil etish metodlarini o‘zlashtirish kabi ko‘nikmalar faollashadi hamda mustahkamlanadi. Bularning barchasi talabalarni tarbiyachilik faoliyatiga tayyorlaydi. Shu bilan bir qatorda bo‘lajak pedagog tarbiyachilar o‘z kasbiy faoliyatlari davomida amal qiladigan bir qator qoidalarni ham o‘zlashtirishlari kerak. Ular:

- tarbiyalanuvchilarda ongli intizomni tarkib toptirish;
- bolalarga nisbatan adolatli munosabatda bo‘lish;
- guruhdagi faol tarbiyalanuvchilarni qo‘llab-quvvatlash va ularga yordam ko‘rsatish;

- tarbiyalanuvchilarning mustaqil faoliyatlarini munosib rag‘batlantirish;
- tarbiyalanuvchilar bilan topshiriqlar ustida tizimli ishlash va bu jarayonda ularni faollashtirish;

Guruh tarbiyalanuvchilari orasida tarbiyaviy tadbirlarni tizimli tarzda tashkil etish kabilar. Shu bilan bir qatorda bo‘lajak maktabgacha ta’lim mutaxassislarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashda ma’ruzalar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlari davomida dialogga kirishish, fanga oid yangi ma’lumotlar ustida ishlash, mustaqil bilim olish, manbalar ustida ishlash hamda o‘rgangan tajribalarini tahlil qilish muhim o‘rin egallaydi. Maktabgacha ta’lim muassasalarida guruh faoliyatiga rahbarlik qilish o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Pedagog-tarbiyachilar bolalarda atrof-muhit, tabiat, nutq va hisoblashga oid dastlabki ko‘nikmalarni hosil qilish bilan bir qatorda ularni kompleks rivojlantirishga xizmat qiladigan milliy urfodatlarimizni ham singdiradilar. Ular bolalarda juda yoshlikdan boshlab, haqgo‘ylik, bag‘rikenglik, birdamlik, o‘zaro yordam kabi sifatlarni shakllantirishga intiladilar. Maktabgacha ta’limning sifati ta’limning keyingi bosqichlarida bolalarning bilimlarni sifatli o‘zlashtirishlarini kafolatlaydi. Buning uchun maktabgacha ta’lim muassasalarini modernizatsiyalashga oid yagona talablarni ishlab chiqish, ushbu talablar sifatli ta’lim va tayanch ko‘nikmalarni hosil qilishni nazarda tutadi. Bu talablar asosida bolalarga ta’lim berish erta bolalik davridan boshlanadi va uzluksiz davom etadi. Maktabgacha ta’limni individuallashtirish tamoyili o‘zida bir qator talablarni mujassamlashtiradi. Bu esa o‘ziga xos tabiiy jarayon hisoblanadi. Jamiyatning rivojlanishi barobarida shaxs faoliyati ham ko‘proq darajada individuallashtiriladi va uning mavqeyi o‘zgaradi. Agar mamlakat va jamiyat qanchalik rivojlangan bo‘lsa unda har bir inson alohida qadrlanadi va o‘z o‘rniga ega bo‘ladi. Bo‘lajak maktabgacha ta’lim muassasasi pedagog-tarbiyachilari ijtimoiy-siyosiy voqelikni muntazam kuzatib borishlari, unga o‘z munosabatlarini bildirishlari alohida ahamiyatga ega. Talabalar bugungi kunda ro‘y berayotgan voqealar, axborotlar oqimining jadallashuviga ongli munosabatda bo‘lish tajribasini egallashlari kerak. Ularda axborotlarni saralash,

voqea-hodisalarga obyektiv munosabatda bo'lish ko'nikmalarining hosil bo'lishi nihoyatda muhim. Bo'lajak maktabgacha ta'lim muassasasi pedagog-tarbiyachilari kundalik ijtimoiy-siyosiy voqeliklarni tahlil qilish asosida ularni munosib baholash, shu asosda atrofdagilarning xatti harakatlariga tanqidiy munosabatda bo'lishlari lozim.

Tahlil va natijalar (Analysis and results).

Bo'lajak maktabgacha ta'lim muassasasi pedagog-tarbiyachilarining kasbiy mahoratlarini hosil qilishda ta'lim-tarbiyaning ijtimoiy hayot bilan uyg'unligini ta'minlash prinsipiga qat'iy amal qilish kerak. Shu asosda bo'lajak pedagog-tarbiyachilarning tarbiyaviy ishlarning mazmuni, shakllari, vositalari va metodlarini o'zlashtirishlariga erishiladi. Bo'lajak pedagog tarbiyachilar bolalarni ijtimoiy faoliyatga jalb etish metodlarini ham egallashlari lozim. Bularning barchasi tarbiyalanuvchilarda ma'naviy xislatlarni tarkib toptirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim muassasasi pedagog-tarbiyachilar bolalarda ijobiy xislatlarni tarkib toptirish bilan bir qatorda, ular xulq-atvoridagi salbiy xususiyatlarning oldini olish, ularni bartaraf qilish tajribasiga ham ega bo'lishlari kerak. Ko'pincha maktabgacha ta'lim muassasasiga yangi kelgan bolalarda tortinchoqlik, injiqlik, guruh hayotiga moslashmaslik kabi holatlar kuzatiladi. Bunday holatlarni bartaraf etish, bolalarni jamoa hayotiga moslashtirish, ularni muloqot vaziyatlariga olib kirish, ruhiy osoyishtaliklarini ta'minlash pedagog-tarbiyachilarning muhim vazifalari sirasiga kiradi. Bolalar xarakteridagi salbiy jihatlarni bartaraf qilishga ko'maklashish, ularni to'g'rilik va haqgo'ylikka o'rgatish, irodasini mustahkamlash pedagog tarbiyachilarning muhim vazifalaridandir. Bunda pedagog-tarbiyachilar jamoaviy ta'sir ko'rsatish metodidan foydalanishlari kerak. Pedagog tarbiyachilar bolalarni tevarak-atrofdagi voqelik bilan tanishtirish, ularni shu jarayonda ishtirok etishlari uchun tayyorlashi kerak. Bolalar oldiga aniq, o'rtacha murakkablikdagi vazifalar qo'yilgandagina, ularda tashabbuskorlik, qiziquvchanlik, faollik ko'rsatish istagi namoyon bo'ladi. Natijada bolada mas'uliyat hissi paydo bo'ladi, tarbiyachi tomonidan bildirilgan

ishonchni oqlashga intiladi. Bolalarning o'z oldiga qo'yilgan topshiriqlarni bajara olishlari ularning xulq-atvorlari tartibga solinishiga ko'maklashadi. Buning natijasida ularda xarakter, irodaviy xislatlar mustahkamlanadi. Bolalar xulq-atvoridagi ijobiy jihatlarga tayanish orqali pedagog tarbiyachi ularni rag'batlantirib, kamchiliklarini bartaraf etishga erishadi. Biroq, bolaning kamchiliklarini muntazam ta'kidlayverish ijobiy natija bermasligini bo'lajak pedagog-tarbiyachilar ongiga yetkazish lozim. Bolalarning xulq-atvorini shakllantirish uchun pedagog-tarbiyachi mehribon va talabchan bo'lishi kerak. Bola xulq-atvoridagi tortinchoqlik, loqaydlik, o'yinqaroqlik, qaysarlik kabilarni pedagog-tarbiyachilar ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilishlari talab etiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va boshqarishda ota-onalar hamda mahalla bilan hamkorlikni amalga oshirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarda mehnatsevarlik, sinchkovlik, ziyraklik, ishchanlik, mas'uliyatlilik kabi axloqiy sifatlarni qaror toptirishda pedagog-tarbiyachining o'rni beqiyos bo'lib, bunday mas'uliyatli vazifani ular oliy pedagogik ta'lim muassasalarida o'qish jarayonidayoq anglab yetishlari kerak.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

Ko'rinib turibdiki, maktabgacha ta'lim barcha faoliyat ko'rsatayotgan pedagog-tarbiyachilar oldiga murakkab vazifalar qo'ymoqda. Shu bois, bo'lajak pedagog-tarbiyachilarda ilmiy dunyoqarash va yuksak ma'naviy xislatlarni rivojlantirish hamda jamoada, jamiyatda o'zini munosib tuta bilish ko'nikmalarini tarkib toptirish tizimli tarzda amalga oshirilishi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xasanboeva O.U va boshqalar. «Maktabgacha ta'lim pedagogika». T., «Ilm ziyo» 2006.
2. "O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiyalash-yuksak ma'naviyatli kelajak avlodni tarbiyalash negizidir" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Toshkent - 2009 yil.

3. SHerbakov A.I. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiyadan praktikum. T., 1991
4. G'aybullaeva M., D.Gaybullaeva, "Bir yoshdan uch yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyasi", T., Ilm-ziyo nashriyoti, 2006 yil.
5. G'aybullaeva M., "Farzandlarimizni allalab. erkalab o'stiramiz". T., 2006 yil. www.Ziyo.net